

PRILOZI O HRVATSKOJ NEOSKOLASTICI

Ur. Ivan Šestak, Josip Oslić, Anto Gavrić. Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, 2014, 220 stranica.

Skolastika je koliko teološki, toliko i filozofski nauk, a za metodu svojeg istraživanja koristi jedinstvo kršćanske objave s filozofskim mišljenjem, napose platonizmom, neoplatonizmom, augustinizmom te, u najvećoj mjeri, aristotelizmom. Jedinствен je to spoj filozofskoga, napose metafizičkoga razmatranja prvoga nepokretnoga pokretala s teološkim razumijevanjem kršćanskoga Boga. Ta se relacija ne smije razumjeti pogrešno, odnosno tako da antički metafizički princip prvoga pokretala u srednjovjekovnoj skolastici predstavlja Bog, već samo tako da je prva filozofija, kao teologija, i kod Aristotela i kod kršćanskih mislioca znanost s kojom se misli najviši bitak, onaj prema kojemu kao *causa finalis* »sve teži«.

Skolastika se poučavala od IX. do XV. stoljeća u samostanskim i katedarskim školama, a potom i na sveučilištima diljem Europe, nakon čega je njezin utjecaj slabio. Vrhunac su skolastičke misli Roscelin iz Compiègnea, Anselmo Canterburyjski, Guillaume de Champeaux, Pierre Abélard, Albert Veliki, Toma Akvinski i Johannes Duns Scotus (sedmorica doktora). Ono što je u bitnome određivalo skolastiku u metodološkom smislu bila je filozofijska dijalektička metoda, koja je, međutim, bila u službi teologije pa je i filozofija bila određena kao *ancilla theologiae*. Mogla se svesti na tri temeljna principa: platonski realizam s formulom *universalia ante rem* (opći pojmovi prije stvari), aristotelovski realizam kao *universalia in re* (opći pojmovi u stvari) i nominalizam kao *universalia post rem* (opći pojmovi nakon stvari).

Slabljenjem crkvenoga autoriteta i latinskoga jezika te sve snažnijim utjecajem empirizma, racionalizma, njemačkoga klasičnoga idealizma i materijalizma, skolastika postupno gubi utjecaj, no potkraj XIX. stoljeća, osobito nakon enciklike *Aeterni Patris*, najprije u Italiji dolazi do reafirmacije kršćanske filozofije kao neoskolastike, jer je, osim navedene enciklike pape Leona XVIII, nekoliko papa različitim ediktima propisalo katoličkim školama obvezno naučavanje filozofije Tome Akvinskoga. No, neoskolastika nije ostala na tome, nego je tomističko učenje nastojala uskladiti s najnovijim znanstvenim i filozofijskim dostignućima, ali i ukloniti zastarjele pojmove iz skolastičkih sustava, napose i upravo tomističke. Tako je, osobito nakon što je hrvatski franjevac Karlo Balić pokrenuo kritičko izdanje sabranih djela Dunsusa Scotusa,

postavši prvim predsjednikom skotističke komisije sa sjedištem u Rimu, tomizam postupno izgubio ekskluzivnost unutar neoskolastičkoga sustava mišljenja. Neoskolastika je doživjela novi zamah formiranjem znanstvenih središta (Institut Catholique u Parizu, Institut supérieur de philosophie u Louvainu, Institut für scholastische Philosophie u Innsbrucku, katolička sveučilišta u Milanu i Fribourgu) te u mnogim časopisima (*Revue néoscolastique*, *Scholastik*, *Rivista di filosofia neoscolastica*). Neoskolastiku su, među ostalima, ponajviše razvili Otto Willmann, Martin Grabmann, Karl Rahner, Désiré Joseph Mercier, Étienne Gilson, Jacques Maritain, Agostino Gemelli i Matteo Liberatore.

Neoskolastika zauzima istaknuto mjesto i u hrvatskoj tradiciji mišljenja te je doživjela snažan zamah potkraj XIX. i početkom XX. stoljeća, i u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini., osobito u djelima Josipa Stadlera, Antuna Bauera, Stjepana Zimmermanna, Vilima Keilbacha, Hijacinta Boškovića, Tome Vereša i dr. Orijentirana je na pitanja integriranja skolastičke misli te na afirmaciju duhovnosti u svijetu koji je prožet modernizmom i materijalizmom. Nakon Drugoga svjetskoga rata neoskolastika gubi svoju pojavnost, ali njezini nositelji i dalje pišu, što joj omogućuje ponovnu afirmaciju nakon demokratskih promjena 1990-ih godina.

Na tragu takve afirmacije 2013. godine, uz potporu Sveučilišta u Zagrebu, pokrenut je znanstveni projekt »Kršćanska filozofija unutar hrvatske filozofije 20. stoljeća«, voditelja Ivana Šestaka. U sastavu projekta na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu održana je 28. ožujka 2014. konferencija o hrvatskoj neoskolastici, rezultat koje je zbornik *Prilozi o hrvatskoj neoskolastici*. Uz predgovor, zbornik sadržava osamnaest priloga o različitim aspektima kako skolastičke filozofije, tako i njezina institucionalnoga razvoja. U predgovoru Ivan Šestak ukratko iznosi značenje i povijesni razvoj neoskolastike, osobito u Hrvatskoj. U radu *Korijeni filozofskog nazivlja hrvatske neoskolastike* Anto Mišić i Ivan Macan pokazuju i analiziraju važnost formiranja hrvatskoga filozofijskoga nazivlja, čemu je osobito pridonijela terminologija hrvatske neoskolastike. Autori posebno ističu rječnike, udžbenike i znanstvene radove koji nastoje utemeljiti hrvatsko filozofijsko nazivlje, pri čem od novijih osobito spominju *Filozofski leksikon* Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža, kao vrijedan prinos hrvatskomu filozofskom nazivlju. Zaključuju kako, pored mnogobrojnih vrijednih prinosa, nedostaje jedinstven, standardiziran rječnik filozofijskoga nazivlja, ali i ističu kako nije potrebno takvo filozofijsko (filozofsko) nazivlje nametati filozofima, jer bi to značilo ograničavanje njihova mišljenja, s obzirom na to da je jezik ipak sredstvo, a na svrha filozofiranja. Kao dodatak radu, autori donose prijepis rječnika za prevođenje *Summae theologiae* Tome Akvinskoga.

Kata Lamešić u radu *Skolastička filozofija – prava filozofija: recepcija skolastike kod Franje Šanca* pokazuje kako je, u Šancovu tumačenju, skolastika »prava« prema kriteriju slobode i samostalnosti, dubinskih uvida njezinih mislilaca te sintetič-

nosti spajanja objave s filozofijom. Barbara Ćuk s prilogom *Karlo Balić: integralna skolastika* donosi pregled istraživanja skolastičke baštine Karla Balića, čija metoda svojom obuhvatnošću nadilazi partikularne probleme u istraživanju skolastike te kao takva vrijedi i danas. Draženko Tomić u radu *Kvirin Vasilj i neoskolastika* pokazuje kako Vasiljeva razmišljanja imaju korijen u skolastičkom miljeu, s nekim specifičnostima kantovskoga kriticizma. Ivan Koprek i Ivan Šestak s prilogom *Intuicija i/ili diskurs: skolastička baština u filozofiji J. Weissgerbera* dovode u odnos njegova razmatranja s pojmom intuicionizma, napose Edmunda Husserla. Pokazuju kako je neoskolasticima iz prve polovice XX. st. pojam intuicije bio marginalan, štoviše od intuicije su zazirali, dočim je Weissgerber, u doticaju s Husserlovom transcendentnom fenomenologijom, prožetom intuicionizmom, gradio svoje mišljenje u transcendentnoj intuiciji koja mora biti temelj filozofske izvjesnosti istine. U radu *Zimmermannova kritika Kantova subjektivizma* Mihaela Lovrić prikazuje Zimmermana kao vodećega predstavnika hrvatske neoskolastike prve polovice XX. st., između ostaloga i zbog sustavne kritike Kantova subjektivizma i zaziranja od svake metafizike, no istodobno pokazuje njegovu kritiku nepotpunom, jer zanemaruje Kantov doprinos u formulaciji misaonoga subjekta kao svake pretpostavke mogućnosti mišljenja objekta. Ivan Šestak s prilogom *Ontologija Josipa Ćurića* upućuje na važnost rukopisa *Ontologija*, svojevrsnog udžbenika toga istaknutoga neoskolastičkoga mislioca.

Anto Gavrić u prilogu *Problem Boga u misli Hijacinta Boškovića* donosi analizu Boškovićeve razumijevanja skolastike, u čijem je temelju metafizika Tome Akvinskoga kao metafizika bitka, odnosno Boga. Josip Oslić u radu *Keilbachovo razumijevanje »eksperimentalne« metode u psihologiji religije i tumačenje »religioznog doživljaja«* pokazuje psihološku strukturu čovjekove religioznosti kroz religiozno doživljavanje, na temelju čega psihologiju religije Keilbach razumije kao pozitivnu empiričku znanost. Prilogom *Filozofija znanosti u hrvatskih tomista – dominikanska baština* Ivana Pavla Novina prikazuje doprinos dominikanskih mislilaca u okviru neoskolastike, osobito u području filozofije znanosti. Ivan Kordić u radu *Kruno Pandžić na tragu Heideggerova mišljenja istine* napominje važnost Krune Pandžića, koji je prvi o Heideggerovoj filozofiji napisao disertaciju i prepoznao važnost odnosa istine kao adekvacije i kao neskrivenosti te time utemeljenu analizu Bitka i Ništa u spoznavanju istine. Marjan Ostrogonac u radu *Ozbiljenje filozofije kod Tome Vereša* pokazuje njegov važan doprinos u razmatranju Marxove filozofije u tradiciji skolastičkoga tomizma. Domagoj Polanščak s prilogom *Recepcija estetike Tome Akvinskoga u Rajmunda Kuparea* tumači Kupareovo preuzimanje Tomina razumijevanja estetike kao konaturalne spoznaje. U radu *Hrvatski neoskolastici protiv velikih ideologija 20. stoljeća – S. Zimmermann i H. Bošković* Tomislav Drežnjak pokazuje antiideologijsku misao hrvatske neoskolastike, napose dvojice naslovljenih filozofa. Nikola Bolšec s prilogom *Politički diskurs Hijacinta Boškovića u časopisu Duhovni život* afirmira važnost spomenutoga časopisa, ali i Boškovićeve mišljenja, koje izbjegava podjelu lijevo-desno u

korist univerzalističkoga prevladavanja partikularnosti. U radu *Odnos Marka Josipovića prema neoskolastici ili Što bi danas mogla značiti »četvrta skolastika«?* Željko Pavić prikazuje razvoj skolastike u Bosni i Hercegovini te pokušava smjestiti Josipovićevo djelo unutar skolastičke filozofije u kojoj se neoskolastika ozbiljuje kao *philosophia perennis*. Na kraju zbornika govori se o važnosti dvaju časopisa, i to u radu Eve Šibl *Aktualnost časopisa Hrvatska straža (1903.–1918.)*, odnosno u radu *Aktualnost časopisa Nova revija (1922.–1941.)* Karoline Matić.

Otvorenost skolastičke, nekoć hermetične tradicije, u neoskolastici se pokazuje kao afirmacija, ali i kao nadgradnja filozofijskoga mišljenja u suvremeni svijet, mišljenja koje korespondira s temeljnim filozofijskim odnosom, onim čovjeka i svijeta. Raznolikošću i dubinom priloga, zbornik je vrijedan prinos ne samo skolastici i neoskolastici, nego i hrvatskoj filozofiji u cjelini, koja se mora graditi što širim pluralizmom mišljenja filozofijskih tema. To je ovaj zbornik i pokazao, uvrstivši hrvatsku neoskolastičku misao i filozofiju u središnji tijek europskih filozofskih tradicija.

GORAN SUNAJKO